«Бекітемін»
Еңбекту ЖОББМ директоры: Б.Т.Калмурзина

«__»____тамыз_2023 жыл

Біртұтас тәрбие бағдарламасы бойынша
2023-2024 оқу жылына арналған «__9__ » класының тәрбие жоспары

Класс жетекшісі: Ш.Т.Кусейнова

ТҮСІНІК ХАТ

Өскелең жас ұрпақты рухани-адамгершілік қасиетке баулу, тәрбиелеу – барлық кезеңде өзекті. Біздің келешегіміз – жас ұрпақ, ал ұрпақ тәрбиесі адамзаттың мәңгілік тақырыбы. Ел ертеңі болар бүгінгі балалар мен жасөспірімдерді тәрбиелеу, әлеуметтік тұрғыдан барынша қамтамасыз ету, толыққанды білім алуына жағдай жасау, олардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғау Қазақ елінің ұлттық саясатының басты бағыттарының бірі. Тәрбие мен оқыту өзара тығыз байланысты, бір бірінен бөліп алуға болмайтын біртұтас процесс. Білім беру ұйымдарындағы тәрбие пән мазмұны, сынып сағаттарының және мектептен, сыныптан тыс қосымша білім беру мазмұны арқылы жүзеге асады. Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Кемелұлы қасиетті Түркістан қаласы, Түркі елінің шаңырағында өткізілген «Әділетті Қазақстан - Адал азамат» атты ІІ Ұлттық құрылтайда сөйлеген сөзінде: «Адал азаматқа тән қасиеттер әрбір жастың бойынан табылуы керек, ұрпақтың бойында жаман әдет болса, бұл үлкендердің кінәсі»- дей келе, Әділетті Қазақстанды құру үшін: бүкіл қоғам болып жұмылу керектігін: - ең бастысы, әр азаматтың сана-сезімі жаңғыруы қажеттігін; - халқымыздың дүниетанымы және өмірлік ұстанымдары өзгеруге тиіс екендігін; - әйтпесе, басқа реформаның бәрі бекер болатындығын нақты атап өтті. «Біртұтас тәрбие бағдарламасы» – ұлттық, адами құндылықтарға негізделген. Бұл құжатта білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысын толыққанды жүзеге асыру үшін білім алушылардың бойында қалыптастырылуы тиіс құндылықтар мен тәрбиенің мақсаты, міндеттері айқындалады. Жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген, әлемдік озық білімді игерген саналы азаматты тәрбиелеу мақсаты көзделеді.

«Біртұтас тәрбие бағдарламасының» мақсаты: Жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген еңбекқор, адал, саналы, жасампаз азаматты тәрбиелеу.

Міндеттері:

1. Ата-ананың өсиетін тыңдауға, отбасы татулығы мен берекесін қадірлеуге, перзенттік парызын өтеуге тәрбиелеу.
2. Ұлттық мұраны қастерлеуге, қазақ тілін, мемлекеттік рәміздерді құрметтеуге, татулық, келісім, ынтымақ және ел бірлігін сақтауға, отаншылдық пен мемлекетшілдікке тәрбиелеу.
3. Жақсылыққа, игілікке бой түзеуге, абыройлыболуға, ар-ұждан, намыс, жауапкершілік, мейірімділік, қамқорлық пен Ұсыным әділдік қасиеттерін жоғары ұстауға баулу және құқықтық мәдениетін қалыптастыру.
4. Денсаулықты қадірлеуге, салауатты өмір салтын ұстануға, ойдың тазалығын және эмоционалды тұрақтылыққа баулу.
5. Табиғатқа, табиғи мұраға ұқыптылықпен қарауға және табиғи ресурстарды үнемді әрі тиімді қолдануға тәрбиелеу және еңбекқорлыққа баулу.

Күтілетін нәтиже:

1. Ата-анасын сыйлайды, перзенттік парызын түсінеді, «қарашаңырақ», «жеті ата», «тектілік» ұғымдарының маңызын бағалайды, отбасы татулығы мен берекесін қадірлейді.
2. Отаншыл, мемлекетшіл, намысшыл, халқына адал қызмет етуді, мемлекет тәуелсіздігін және елі мен жерінің тұтастығын қорғауды борышым деп санайды жәнеұлттық мәдениетті құрметтейді, салт-дәстүрлерді біледі, оны сақтайды.
3. Әр ісіне, қадамына жауапкершілікпен қарайды, әдепті және мейірімді, сөзінеберік, ісіне адал, кішіге ізет, үлкенге құрмет көрсетеді, ар-ұятты жоғары бағалайды.
4. Жан мен тән тазалығын сақтайды, дұрыс тамақтану мәдениетін түсінеді, эмоционалды жай-күйін басқарады.

5. Тұратын үйін, ауласын, қаласын таза ұстайды, қоғамдық орынға және қоршаған ортаға ұқыптылықпен қарайды, табиғатқа жанашыр және туған жердің қайталанбас ерекшелігін және оныңбірегей болмысын таниды және адал еңбекті жоғары бағалайды.

Ұлттық құндылықтар:ҰЛТТЫҚ МҮДДЕ, АР-ҰЯТ, ТАЛАП.

Ұлттық мүдде құндылығы:

-Ұлттық мұраға ұқыпты қарау
- Қазақ тілінің қолданауясын кеңейту;
- Қазақстан мүддесіне қызмет етуге ұмтылу;
- Қоғам игілігі үшін қызмет ету;

Күтілетін нәтижесі:

- Отаншыл, мемлекетшіл және намысшыл
- Мемлекеттік рәміздерді қадірлейді
- Елінің тарихын құрметтейді
- Ұлттық мирасты, мәдениетті дәріптейді

Ар-ұят құндылығы:

- Адал еңбекті құрметтеу;
- Сөзіне берік, ісіне адал болу;
- Әдеп нормаларын ұстану;
- Достарына, сыныптастарына, отбасы мүшелеріне қамқор болу, мейірімділік таныту;
- Өзін отбасының, сыныптың, мектептің, қоғамның, Отанның бір мүшесі екенін сезіну;

Күтілетіннәтижесі:

- Ар-ұят, адалдықты жоғары бағалайды;
- Сөзіне берік, ісіне жауапкершілік танытады;
- Ата-анасына сүйіспеншілікпен қарайды;
- Достарын, сыныптастарын сыйлайды;
- Кішіге ізет, үлкенге құрмет көрсетеді;

Талапқұндылығы:

- Жеке және командамен жұмыс істей білу;
- Білуге, жаңаны тануға құштар болу;
- Физикалық белсенді болу;
- Технологиялық және цифрлық дағдыларды ілгерілету;
- Дұрыс қарым-қатынас орната білу; .

Күтілетін нәтижесі:

- Жан мен тән тазалығын сақтайды;
- Дұрыс тамақтану мәдениетін түсінеді;
- Қоршаған орта тазалығын сақтайды;
- Ізденімпаз, жасампаз тұлға.

Бағдарлама аясында жүзеге асырылатын жобалар:

1. «Оқуға құштар мектеп»
2. «Балалар және театр»
3. «Еңбегі адал жас өрен» (Еріктілермен жұмыс)
4. «Ұшқыр-ой алаңы»
5. «Жеткіншектің жеті жарғысы»
6. «Ұлттық мектеп лигасы»
7. «Ғаламтор қауіпсіздігі»
8. «Төрт тоқсан-төрт өнер»
9. «9 ай- 9 іс-шара»
10. «Ата-аналар мектебі»

ҚЫРКҮЙЕК –БІЛІМ АЙЫ ***1қыркүйек-Білім күні,сынып сағаттары***

- *5қыркүйек-А.Байтұрсынұлының туған күніне арналған«Тіл тазалығы»тақырыбындағы шаралар*
- *Шығыс мұсылмандарының рухани тәлімгері және діни жетекшісі,ақын,ойшыл,ғұлама Қожа Ахмет Ясауидің туғанына 930жыл*
- *Қазақ әдебиетінің ХХғасырдағы жарық жұлдыздарының бірі,жазушы,драматург Жазушы Оралхан Бөкейдің туғанына 80жыл*

№	Іс-шараның атауы	Сыныбы	Ұйымдастыру түрі	Аяқталу нысаны	Білім беру ұйымдарымен бірлесіп жұмыс жасайтын мемлекеттік органның атауы	Күні
	ҚҰНДЫЛЫҚТАР:ТАЛАП,АР-ҰЯТ,ҰЛТТЫҚ МҮДДЕ (ОТАН)					
1	1қыркүйек-білім күні *«Мектеп–мейірім мекені»*	9- сынып	Салтанатты жиын және сынып сағаттары	«Білімге ұмтылу, Еңбексүйгіштік және Отаншылдық», «Менің сүйікті мектебім», «Менің алғашқы ұстазым»республикалық онлайнакциясы #Bilim_qunixэштегі		**04.09**
2	«Сәлем, жаңа оқу жылы *«Еңбегі адал жас өрен»)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		**11.09**
3	«Мектеп–мейірбандық мекені» *(«Өзіңе және өзгеге жақсылық жаса» жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		**18.09**
4	Еріктілер ұйымын құру*(«Еңбегі адал жас өрен» жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		**25.09**

ҚАЗАН–АЛАШ АЗАМАТТАРЫН ҰЛЫҚТАУ АЙЫ

- *1қазан –Қарттар күні*
- *5қазан –Мұғалімдер күні*
- *25қазан –Республика күні*
- *Қазақ жазушысы,қоғам қайраткері,Қазақстанның еңбек сіңірген мұғалімі Спандияр Көбеевтің туғанына 145жыл*
- *Алаш жұртының әйгілі перзенті,көрнекті қазақ ақындарының бірі,фольклоршы,ғұлама ғалымМәшһүр-Жүсіп Көпеевтің туғанына165жыл*
- *Ақын,жазушы,философ,тарихшы,композитор Шәкәрім Құдайбердіұлының туғанына165жыл*
- *Қазақтың көрнекті жазушысы,драматург,публицист,қазақәдебиетін қалыптастырушылардың бірі Жүсіпбек Аймауытовтың туғанына135жыл*
- *Алаш қозғалысының қайраткері,ақын,қазақ әдебиетінің жарық жұлдызы Мағжан Жұмабаевты ңтуғанына130жыл*
- *Қазақ халқының XXғасыр басындағы аса көрнекті ақын-жазушысы,ақыл-ойшысы,демократ ақыныТорайғыровтыңтуғанына130жыл*
- *Ақын,жазушы,көрнектімемлекетжәнеқоғамқайраткері Сәкен Сейфуллиннің туғанына130жыл*
-

№	Іс-шараның атауы	Сыныбы	Ұйымдастыру түрі	Аяқталу нысаны	Білім беру ұйымдары мен бірлесіп жұмыс жасайтын мемлекеттік органның атауы	Күні
	ҚҰНДЫЛЫҚТАР:ТАЛАП,АР-ҰЯТ,ҰЛТТЫҚ МҮДДЕ(ОТАН)					
1	«Бір отбасы–бір кітап» (*«Балалар кітапханасы»жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	«Білімге ұмтылу, Еңбексүйгіштік және Отаншылдық», «Менің сүйікті мектебім», «Менің алғашқы ұстазым»республикалық онлайн акциясы#Bilim_quni Хэштегі		**2.10**

2	«Ұлы дала перзентімін» *(«Еңбегі адал жас өрен»жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		**9.10**
3	«Ұстаз! Сіздің алдыңызда .... » *(«Оқуға құштар мектеп»жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		**16.10**
1	Абайдың «Толық адам» ілімін насихаттау	9 –сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары	Селолық кітапхана қызметкерлері	**23.10**
2	«Кідіріс жасап айналаңа қара, Өткенді сараптап, келер күнді бағамда»	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағаттың жоспары		**30.10**

ҚАРАША–ПОЭЗИЯ АЙЫ

- *15қараша-Ұлттық валюта күні*
- *Күзгі демалыс*

№	Іс-шараның атауы	Сыныбы	Ұйымдастыру түрі	Аяқталу нысаны	Білім беру ұйымдарымен бірлесіп жұмыс жасайтын мемлекеттік органның атауы	Мерзімі
	ҚҰНДЫЛЫҚТАР:ТАЛАП,АР-ҰЯТ,ҰЛТТЫҚ МҮДДЕ(ОТАН)					
1	«Ұлы дала перзентімін» *(«Еңбегі адал жас өрен»жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		**6.11**
2	«Оян,ар мен адалдық»*(«Еңбегі адал жас өрен» жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		**13.11**
3	Су мен электр энергиясын үнемдеуге бағытталған «Үнемділік инноваторы»(*«Еңбегі адал жас өрен»жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		**20.11**
4	«Отбасылық дәстүрлер» отбасы құндылықтарын насихаттау, отбасы күніне арналған жарнамалық акциялар,түрлі іс-шаралар,әлеуметтік медиа челленджерді ұйымдастыру*(«Ғаламтор қауіпсіздігі»жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары,		**27.11**

ЖЕЛТОҚСАН–«ҚАЗАҚСТАН-ҰЛЫ ДАЛА ЕЛІ»

- *16-17желтоқсан-Тәуелсіздіктің 32жылдығы*

№	Іс-шараның атауы	Сыныбы	Ұйымдастыру түрі	Аяқталу нысаны	Білім беру ұйымдарымен бірлесіп жұмыс жасайтын мемлекеттік органның атауы	Мерзімі
	ҚҰНДЫЛЫҚТАР:ТАЛАП,АР-ҰЯТ,ҰЛТТЫҚ МҮДДЕ(ОТАН)					
1	«Тарих пен тіл тамырлас» *(«Жеткіншектің Жетіжарғысы» жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		**4.12**
2	«Отбасы–тәрбиенің алтын бесігі»*(«Тоғыз айға тоғыз шара»жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары, хаттама		**11.12**
3	«Мен - еріктімін»*(«Еңбегі адал жас өрен»жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары, хаттама		**18.12**
4	Тәуелсіздікке 32 жыл	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары, хаттама		**25.12**

ҚАҢТАР–«ҰЛТТЫҚ КОД»айы

- *Қысқы демалыс*

№	Іс-шараның атауы	Сыныбы	Ұйымдастыру түрі	Аяқталу пысаны	Білім беру ұйымдарымен бірлесіп жұмыс жасайтын мемлекеттік органның атауы	Мерзімі
	ҚҰНДЫЛЫҚТАР:ТАЛАП,АР-ҰЯТ,ҰЛТТЫҚ МҮДДЕ(ОТАН)					
1	Туған өлке ақындарының шығармалары *(«Жеткіншектің Жеті жарғысы»жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		**8.01**
2	«Парасаттылық туралы»*(«Оқуға құштар мектеп»жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		**15.01**
3	«Мейірімділік құндылығы»	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		**22.01**
4	«Зиянды әдеттер және олардың денсаулыққа әсері»	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		**29.01**

АҚПАН–ОҚУҒА ҚҰШТАРЛЫҚ АЙЫ

№	Іс-шараныңатауы	Сыныбы	Ұйымдастыру түрі	Аяқталу нысаны	Білім беру ұйымдарымен бірлесіп жұмыс жасайтын мемлекеттік органның атауы	Мерзімі
	ҚҰНДЫЛЫҚТАР:ТАЛАП,АР-ҰЯТ,ҰЛТТЫҚМҮДДЕ(ОТАН)					
1	«Мақал–сөздің азығы, жұмбақ – ойдың қазығы»*(«Балалар кітапханасы» жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		5.02
2	«Тарихқа тағзым»*(«Жеткіншектің Жеті жарғысы»жобасы)*	9-сынып	Саяхат	Суреттер		12.02
3	Денсаулық және дұрыс тамақтану мәдениеті	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		19.02
4	Отаншылдық және оның мәні	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		26.02

НАУРЫЗ–ҰЛТТЫҚСАЛТ-ДӘСТҮРДІДӘРІПТЕУайы

- *1наурыз–Алғысайтукүні*
- *8наурыз–Халықаралықәйелдеркүні*
- *21, 22, 23наурыз–Наурызмейрамы*
- *27наурыз –Дүниежүзіліктеатркүні*

№	**Іс-шараның атауы**	**Сыныбы**	**Ұйымдастыру түрі**	**Аяқталу нысаны**	**Білім беру ұйымдарымен бірлесіп жұмыс жасайтын Мемлекеттік органның атауы**	**Мерзімі**
ҚҰНДЫЛЫҚТАР:ТАЛАП,АР-ҰЯТ,ҰЛТТЫҚМҮДДЕ(ОТАН)						
1.	«Бәрі де, **Ана**, бір өзіңнен басталды»*(«Ата-аналар мектебі»жобасы*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		04.03
2.	«Таным.Тағылым.Тәрбие» *(Жеткіншектің ЖетіЖарғысы»жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		11.03
3	«Үміт сәулесі»акция*(«Еңбегі ерен жасөрен»жобасы*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		18.03

СӘУІР–ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТ айы

- *12сәуір -Ғылымкүні*

№	Іс-шараның атауы	Сыныбы	Ұйымдастыру түрі	Аяқталу нысаны	Білім беру ұйымдарымен бірлесіп жұмыс жасайтын мемлекеттік Органның атауы	Мерзімі
	ҚҰНДЫЛЫҚТАР:ТАЛАП,АР-ҰЯТ,ҰЛТТЫҚ МҮДДЕ(ОТАН)					
1.	«Достық–көмекпен мықты» *(«Еңбегі адал жас өрен»жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		1.04
2.	«Ұмыт болған ұлттық тағамдар» *(«Ата-аналар мектебі»жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		8.04
3.	«Ұлттық киім–ұрпаққа мұра»*(«Ата-аналар мектебі»жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		15.04
4.	«Қоқысты қайта өңдеу процесі» *(«Жеткіншектің Жеті жарғысы»жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		22.04
5	«Тиімді әрі пайдалы тамақтану негізі»*(«Ата-аналар мектебі»жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатыныңж оспары		29.04

МАМЫР–БЕЙБІТШІЛІК ПЕН ТАТУЛЫҚ АЙЫ

- *1мамыр-Қазақстан халықтарының бірлігі күні*
- *7мамыр-Отан қорғаушылар күні*
- *9мамыр-Жеңіс күні*
- *31мамыр-Саяси қуғын-сүргін және ашаршылық құрбандарын еске алу күні*
- *Ақын,жазушы,философ,тарихшы,композитор Шәкәрім Құдайбердіұлының туғанына165жыл*

№	Іс-шараның атауы	Сыныбы	Ұйымдастыру түрі	Аяқталу нысаны	Білім беру ұйымдарымен бірлесіп жұмыс жасайтын Мемлекеттік органның атауы	Мерзімі
ҚҰНДЫЛЫҚТАР:ТАЛАП,АР-ҰЯТ,ҰЛТТЫҚ МҮДДЕ(ОТАН)						
3.	«Халықтың ерлігі ғасырлар бойы өмір сүреді!» *(«Жеткіншектің Жеті жарғысы»жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		6.05
4	«Жеңіс деген шат күлкісі баланың» *(«Жеткіншектің Жеті жарғысы»жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		13.05
1	«Сөз қадірі-өз қадірің» *(«Жеткіншектің Жеті жарғысы»жобасы)*	9-сынып	Сынып сағаты	Сынып сағатының жоспары		20.05

ЕСКЕРТУ**

Төменде қосымша сынып сағаттарының тақырыптары берілген, жоспарға тақырыптарды өздеріңіз таңдап, өзгертуге болады. 34 сағатты шығарып аласыздар.

Бірлесіп жұмыс жасайтын мемлекеттік органдарды да төменде үлгілері берілді, өздеріңіз тақырыпқа сай таңдайсыздар. Әр айдың жоғары жағында атаулы даталар берілген, соларды да жас ерекшеліктеріне қарай қосасыздар.

Жоспардың астында әр айда сыныптан тыс-*іс шаралар және ата-аналармен жұмыстар берілген. Сыныптан тыс іс-шараны айына бір немесе екі рет, ал ата-аналармен жұмыс әр айда бір рет өткізілуі тиіс.*

Сынып сағаттары

- «Ар-ұят және адамгершілік»
- «Мейірімділік құндылығы»
- «Күнделікте өмірдегі адалдық»
- «Отаншылдық және оның мәні»
- «Денсаулық және дұрыс тамақтану мәдениеті»
- «Зиянды әдеттер және олардың денсаулыққа әсері»
- «Біздің қоғамдағы әділеттілік»
- «Іс-әректтегі мейірімділік»
- «Этикалық құндылықтарды дамыту»
- «Біздің қоғамдағы азаматтық жауапкершілігіміз»
- «Еңбекқорлық және оның табысқа әсері»
- «Ұлттық мұраны, қазақ тілін ұлықтау»
- «Қоғамдық игілікке қызмет ету»
- «Салауатты өмір салтындағы дене белсенділігінің рөлі»
- «Құқықтық мәдениет және оның маңызы»
- «Қазіргі әлемдегі цифрлық сауаттылық»